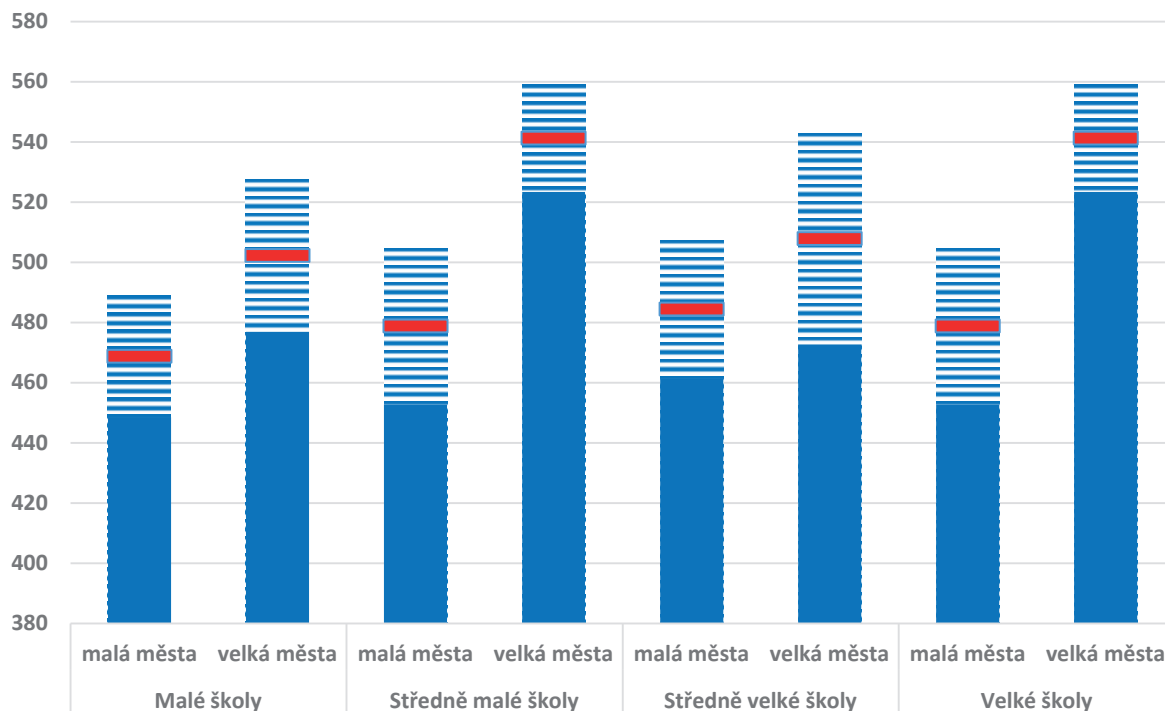

Graf č. 10 Přírodovědné výsledky žáků různě velkých škol v malých a velkých městech

Komplikovanost provázanosti výše zmíněných faktorů ilustrují hned první modely (viz tabulka č. 3), které ukazují vztah mezi velikostí obce²⁴ a výsledným skóre žáků. Z pouhého grafu by se mohlo zdát, že pokud žák chodí do školy v menší obci, dosahuje horších výsledků. Tak tomu ale není. Efekt velikosti obce je patrný pouze z prvního modelu, po přidání kontrolních proměnných prakticky zmizí, byť si svou relevanci udržuje v modelu, do něž vstupují pouze druhy škol. Avšak pravým důvodem rozdílnosti je odlišné socioekonomické složení žáků navštěvujících venkovské a městské školy. Záleží tedy spíše na geografickém rozložení rodin s rozdílným socioekonomickým statusem, kdy městské velké školy mají vyšší průměrný SES.

Jako další otázka se nabízí, zda jsou velké třídy lepší. Po kontrole celé řady proměnných žáci větších tříd dosahují vyššího skóre než žáci malých tříd. Avšak příčinný efekt změny počtu žáků ve třídě nelze z pouhé korelace nijak odvozovat. Plný kontrolní model (FULL) oproti modelu „VELIKOST TŘÍDY“ ukazuje, že pokud sledujeme také druh školy, pozitivní efekt velké třídy se sníží, a to z důvodu, že velké třídy jsou zejména v případě gymnázií a velkých měst, kde žáci obecně dosahují vyššího skóre. Další kontrolní proměnnou je pocíťovaná disciplína třídy. Disciplína studentů při výuce utváří spolu s dalšími faktory třídní klima. S ohledem na počet žáků lze předpokládat, že menší třídy mají lepší výchozí podmínky pro vytvoření lepšího třídního klimatu, resp. vhodnějšího výukového prostředí. Ve větších třídách se totiž hůře budují vzájemné vztahy mezi učitelem a žáky, tyto třídy se častěji vyznačují vyšší mírou rušivých prvků a prostor pro individuální přístup k žákům je omezený. Pokud jsou žáci nesoustředění, vyrušují a učitel musí trávit větší množství času jejich uklidňováním, patrně se to projeví v tom, co se žáci ve škole naučí. Nechceme ovšem tvrdit, že menší třídy jsou automaticky asociovány s lepším klimatem, a tím pádem i lepšími studijními výsledky. Velkou úlohu zde může hrát totiž osoba učitele.²⁵ V šetření PISA bylo v rámci žákovských dotazníků zjišťováno, jak často k podobným situacím dochází v přírodovědných hodinách, z čehož byl následně vytvořen index kázeňského klimatu v hodinách vědy, jehož vliv na výsledky žáků v oblasti přírodovědné gramotnosti zkoumáme v regresních modelech. A právě pokud bereme v potaz i tyto faktory, efekt velikosti tříd se výrazně zmenší. V plném modelu žáci velkých tříd dosahují již jen o 13 bodů lepšího skóre než žáci nejmenších tříd (referenční kategorie).

²⁴ Proměnná je transformována tradičně jako přirozený logaritmus počtu obyvatel.

²⁵ O třídním sociálním klimatu a faktoru učitele v jeho utváření viz výše na začátku této kapitoly.